

VOJENŠTÍ DUCHOVNÍ V ČS. SAMOSTATNÉ OBRNĚNÉ BRIGÁDĚ VE VELKÉ BRITÁNII (1943 – 1945)

OLDŘICH PEJS

PEJS, O.: Chaplains in the Czecho-Slovak Independent Armoured Brigade in Great Britain (1943 – 1945). *Vojenská história*, 9, 4, 2005, pp 30 – 43, Bratislava.

In the study the author pointed out the fact that a transfer of the Czecho-Slovak Army group in the Middle East to Great Britain in 1943 and its connection with the western group of the Czecho-Slovak Army created a base for building up the Czecho-Slovak independent armoured brigade in Great Britain capable of combat deployment to invasive allied forces in the western front. Number of chaplains in the Czecho-Slovak ground army in Great Britain increased to 8 men and reorganization of the army brought a rational placement of chaplains within the Brigade and reserve group. The study gives data on a religious composition of the enlisted personnel and officer corps and pays attention to the work of chaplains of different religions. There is a detailed description of the activity of Protestant chaplain of Slovak nationality P. Šul'an who worked in the field of propaganda and participated in an exile radio broadcast destined for Slovakia. The study at the same time reminds a complaint of chaplains concerning a spiritual service in the foreign Czecho-Slovak Army handled by the state minister Gen R. Viest.

In autumn 1944 the Brigade was deployed to battles near the northern French port of Dunkerque. Together with the Brigade, four chaplains went to the European mainland and through worships and personal contacts they fulfilled religious needs of Czecho-Slovak soldiers in combat conditions. Here the author focused on the situation of troops of Judaic faith. The study refers also to activities of chaplains coming from Slovakia during battles of the Czecho-Slovak unit at Dunkerque and on the activity of priests and monks of Bohemia that underwent a military training in Great Britain at the end of the World War II.

Military History. Great Britain. World War II. Czecho-Slovak Chaplains in Czecho-Slovak Independent Armoured Brigade in Great Britain.

V zahraniční čs. pozemní armádě sloužilo v létě 1943 celkem 8 duchovních v hodnostech důstojníků duchovní služby v záloze, z toho 3 římskokatolíci, 3 evangelíci a 2 židovští duchovní. Do Čs. samostatné brigády a Náhradního tělesa ve Velké Británii (tzv. Západní skupina čs. armády) byli zařazeni katolíci duchovní české národnosti ppor. duch. Hugo Vaníček (1. pěší prapor) a por. duch. Bohumil Boček (dělostřelecký pluk), dále evangelíci duchovní slovenské národnosti ppor. duch. Ján Michalec (2. pěší prapor) a ppor. duch. Michal Vyšný (Náhradní těleso) a židovský duchovní ppor. duch. Alexandr Kraus (lehká brigádní ambulance).¹ Do 200. čs. lehkého protiletadlového pluku – Východního na Blízkém východě, resp. severní Africe, byli zařazeni katolický duchovní české národnosti ppor. duch. František Petružela, evangelický duchovní slovenské národnosti jugoslávské státní příslušnosti ppor. duch. Pavel Šul'an a židovský duchovní ppor. duch. Hanuš Rebenwurzel.²

Příslušník brigády Eduard Urbánek ve své vzpomínce uvádí ještě jméno Juraje Vargy, který „sloužil jako voj.[enský] kněz do konce války u náhr.[adního] tělesa“.³ Se jménem Juraje Vargy,

¹K působení čs. vojenských duchovních ve Velké Británii do roku 1943 srov. PEJS, O.: Vojenští duchovní v čs. pozemní armádě ve Velké Británii (1940 – 1943). In: *Vojenská história*, roč. 7, 2003, č. 3, s. 37-53.

²K fungování vojenské duchovní služby v čs. jednotkách na Blízkém východě a v severní Africe srov. PEJS, O.: Vojenští duchovní ve Skupině čs. armády na Středním východě (1940 – 1943). In: *Vojenská história*, roč. 4, 2000, č. 3-4, s. 22-34.

³Soutěž SPB, č. 87/1972, E. Urbánek, *Dobří lidé...*. Opis v držení autora.

Vojenská história

jezuity slovenské národnosti z Ružomberku,⁴ jsem se v archivních materiálech vojenské proveniencie dosud nesetkal. Jako vojenský duchovní rozhodně nesloužil. Po vysvěcení měl od roku 1943 působit jako kněz pro čs. katolíky v Londýně,⁵ kde se každou neděli a svátek konaly v St. James Church na Spanish Place, George Street, bohoslužby střídavě s českým a slovenským kázáním.⁶ Jeho jméno zmiňuje, ale v jiné souvislosti, příslušník čs. letectva Stanislav Rejthar,⁷ což by jeho společenský styk s vojáky potvrzovalo.

Náboženské složení čs. pozemních jednotek ve Velké Británii vykazovalo počátkem roku 1943 vysoký podíl příslušníků židovského vyznání (21 %) a osob bez vyznání (přes 17 %) na úkor příslušníků vyznání katolického obou ritů (římskokatolického a řeckokatolického), těch bylo necelých 48 %.⁸ U čs. pozemních jednotek na Blízkém východě, které měly co nevidět doplnit kádr čs. vojáků na britských ostrovech, byl podíl příslušníků katolického vyznání ještě podstatně nižší, pouhých 29 % [!]. Dominovali příslušníci židovského vyznání se svými 54 %.⁹ Tato situace vyžadovala od velitelů všech stupňů dbát na přísné vyšetření všech případů náboženské nesnášenlivosti a potrestání nositelů antisemitismu, mezi kterými hráli prim příslušníci německého Afrikakorpsu přijatí do tamní čs. jednotky po propuštění ze zajetí jako bývalí čs. občané.¹⁰

NA CESTĚ K BOJOVÉMU NASAZENÍ BRIGÁDY

Činnost Skupiny čs. armády na Středním východě, jejímž jádrem byl 200. čs. lehký protitadlový pluk – Východní, skončila 5. 7. 1943. Lodním transportem připluli z Blízkého východu do britského přístavu Liverpool 11. 8. 1943 celkem 1 322 čs. vojáci, kteří odjeli do tábora ve Wivenhoe u Colchester v blízkosti prostoru rozmístění Čs. samostatné brigády. Mezi nimi nechyběli ani tři vojenští duchovní, a to katolík ppor. duch. F. Petružela, evangelík ppor. duch. P. Šul'an a židovský duchovní ppor. duch. H. Rebenwurz, který nepatřil mezi profesionální rabíny. Po nástupu k čs. jednotce na Blízkém východě v roce 1942 byl vyškolen na židovského kantora rabínem S. Arjem z Jeruzaléma.¹¹ Osvětovým důstojníkem čs. jednotky

⁴Catalogus Provinciae Czechoslovakiae Societatis Iesu Anni MCMXXXVI. Praha, s. 27.

⁵LUDVÍK, F.: České katolické kněžstvo s národem a lidem v boji, utrpení a práci pro lepší zítřek. Dokumenty – projevy – směrnice. Praha: Arcidiecéšní pastorační ústředí, 1946, s. 10.

⁶Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha (dále jen VÚA-VHA), f. MNO-L, 9/1/1, Domácí rozkaz, 1943, č. 11, čl. 12.

⁷REJTHAR, S.: Dobří vojáci padli... Ze vzpomínek válečného pilota. Praha: Nakladatelství Ostrov, 1999, s. 56.

⁸VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 50, MNO 9001/dův. Evid. 1943.

⁹VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 42, spisy dův. a obyč.

¹⁰BROD, T.: Tobrucké krysy. Praha: Naše vojsko, 1967, s. 185; KULKA, E.: Židé v československém vojsku na Západě. Praha: Naše vojsko, 1992, s. 111. – Ani další nezůstali pozadu. Jako příklad uvádím případ čet. asp. B. Lichtnera, který si stěžoval na „nesnesitelný antisemitismus“. Vyšetřování přineslo trestní oznámení na čet. asp. J. Tmeje, čet. F. Debefa a voj. Jiříčka pro napadání příslušníků židovského vyznání. Asi to nepomohlo, neboť čet. asp. Lichtner 24. 12. 1942 od jednotky zběhl a čet. F. Debef byl za antisemitské výroky vyřčen 27. 11. a 1. 12. 1942 potrestán pouhým 21 dnem prosté samovazby s podmíněnou lhůtou 6 měsíců. Srov. VÚA-VHA, f. 200. p. 1. pl. -SV, 233/1/37, Válečný deník Čs.leh.p.l.prap. 502, Záznam 7. 12. 1942 a 8. 12. 1942, dále 234/1/37, Válečný deník Čs. leh. p. l. prap. 502, Záznam 2. 2. 1943; též 17/1/7, Druhopsi válečného deníku s přílohami, Záznam 2. 2. 1943.

¹¹Rabín Arje připravoval Rebenwurzela po dobu šesti týdnů osobně dvě hodiny denně. Domácí studium a práce jej denně zaměstnávaly dalších šest hodin. Oba spolu probírali bibli s výklady, homiletickou literaturu a náboženské předpisy. Rebenwurz se naučil připravovat a přednášet kázání. Vyzkoušen byl teoreticky i prakticky. Srov. VÚA-VHA, f. ČsM-SV, 73/1/21, čj. 2505/dův. 1943. – Poznámka na okraj: Náboženská funkce rabína není totožná s funkcí křesťanského kněze. Hlavním úkolem rabína je být znalcem tradičních náboženských disciplín a specialistou v oblasti církevního práva, tzn. být autoritou náboženské obce. Rabín na rozdíl od křesťanského kněze nevede bohoslužby, ale pronáší pouze kázání a v řadě náboženských úkonů může být zastoupen kantorem. Kantor (hebr. chazan) vede bohoslužby, předřikává nebo předzpěvuje náboženské texty, modlíby a hymny. Působí při církevních svatbách, pohřbech a dalších náboženských úkonech. Proto mohl velitel pluku na Blízkém východě plk. pěch. Karel Klapálek hovořit o Rebenwurzeli jako o laickém pověřenci rabína Arjeho. Armáda však obě funkce nerozlišuje a hovoří pouze o vojenském rabínovi.

z Blízkeho východu zůstal Petružela. První neděli po příjezdu, 15. 8., se konaly jak katolické (u budovy velitelství pluku), tak evangelické (v jídelně rotmistrů v blízkosti velitelství pluku),¹² aby je 20. 8. následovaly i židovské bohoslužby (v kanceláři kmenové agendy v důstojnické budově).¹³ Na telefonický rozkaz MNO byl do Londýna 23. 8. 1943 povolán ppor. duch. Pavel Šul'an, zároveň byl přemístěn k Náhradnímu tělesu, byla mu udělena bezplatná dovolená a byl dán k dispozici vojenskému oddělení propagandy MZV.¹⁴ Sám Šul'an podal následující svědectví, které stručnou řeč rozkazů vysvětluje: „*Na vojenskom oddelení propagandy MZV v Londýne ma prijal jeho vedúci pplk. Václav Vlček slovami: 'Pán podporučík, poznáme vás i vašu činnosť v prospech čs. veci i odboja medzi Slovákmi v Juhoslávii ešte pred Mníchova i ako dobrovoľníka v čs. armáde na Strednom Východe, najmä v obľahnutej pevnosti Tobruk a v čs. rozhlase v Bejrúte. Chceme, aby ste i tu v tomto duchu pokračovali. Avšak skôr, ako prejdeme k veci, o ktorú nám ide, musíte podpísať vyhlásenie, že nikomu počas vojny neprezradíte, kde budete a čo robíte!*“¹⁵ Šul'an odpoveděl opatrně, ale přímo: „*Pán podplukovník, dal som sa do služieb ČSR a chcem jej verne slúžiť i naďalej. Prosím len, keďže som duchovný, aby to, čo mám podpísať, nebolo v rozpore s mojím svedomím.*“¹⁶ Úkol zněl: vytvořit přísně tajnou odbojovou vysílačku pro Slovensko vysílající z Londýna. Šul'an proto oponoval: „*Pán podplukovník, som zahraničný krajan, na Slovensku, ktoré som vždy miloval ako svoju dedovizeň, som nežil, okrem štúdií v Bratislave, a prezradím, že som tam nie doma.*“¹⁷ Vlček jeho obavy vyvrátil a slíbil nejen slovenského spolupracovníka, ale i zprávy ze Slovenska.

Na přípravě každodenního vysílání ráno a večer se podíleli kromě Šul'ana jako dozor britský kapitán Heyno, dále Prokop Drtina, člen Státní rady Viliam Radakovič z Trnavy, jehož za měsíc vystřídal člen Státní rady Pavol Víboch ze Zvolena, překlady do angličtiny pořizovala Irena Hofmanová. Pramenem zpráv se stalo vysílání bratislavského rozhlasu a zprávy z BBC, později i slovenské deníky *Slovák a Gardista*. Na Šul'anův návrh dostalo vysílání název *Tajná odbojová vysílačka Bradlo, hlas slovenského ľudu*. Posluchači na Slovensku, včetně slovenských vládních míst, se domnívali, že vysílačka skutečně pracuje a vysílá z území Slovenska. Na konci každé relace se ozvala výzva: „*Odkazu generála Štefánika verní zostaneme – Mor ho!*“¹⁸

Po ročním vysílání přišel počátkem srpna 1944 z Kanceláře prezidenta republiky E. Beneše pokyn, aby vysílání bylo zastaveno. Šul'an přešel od 1. 4. 1945 na londýnské Ministerstvo sociální péče, byl zproštěn vojenské činné služby na neurčito a byla mu propůjčena hodnost kapitána duchovní služby v záloze po dobu plnění úkolu, jímž byl pověřen.¹⁹ Pověření se týkalo repatriace čs. příslušníků v Titově Jugoslávii. Na místo samé se však nedostal a zklamán přicestoval z Itálie v červenci 1945 prvním vojenským transportem, kterým se přepravovala část 1. československé divize v Taliansku (bývalá slovenská 2. technická divízia), do osvobozené vlasti.²⁰

Osud obou zbývajících vojenských duchovních z Blízkeho východu, Františka Petružely a Hanuše Rebenwurzela, zůstal spojen s Čs. samostatnou brigádou, která příchodem čs. vojáků

¹²VÚA-VHA, f. VS-SV, 19/1/5, Denní rozkaz čs. jednotky ze Středního Východu, č. 1, Návěští a č. 2, Návěští.

¹³Tamtéž, Denní rozkaz čs. jednotky ze Středního Východu, č. 6, Návěští a č. 7, Návěští.

¹⁴VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 12, Denní rozkaz, 1943, č. 161, čl. 2; dále f. NT-VB, k. 24, Kmenový rozkaz, 1943, č. 13, čl. 10 a č. 14, čl. 6, poř. č. 14 a č. 19, čl. 11; dále f. SOB-VB, 218/7/3/1/161, Brigádní rozkaz, 1943, č. 219, čl. 2254; dále f. VS-SV, 19/1/5, Denní rozkaz čs. jednotky ze Středního Východu, č. 9, čl. 2 a č. 16, čl. 1.

¹⁵Spověď vojenského kněza. In: Národní obroda, roč. 3, č. 181, 3. augusta 1992, s. 7.

¹⁶Naliehavé slova do vlasti. In: Bojovník, roč. 37, č. 36, 5. septembra 1992, s. 4.

¹⁷Ref. 15, s. 7.

¹⁸Zabudnutý kněz – národovec. O životnom príbehu dr. Šul'ana. In: Čas, roč. 6, č. 126, 31. 5. 1991.

¹⁹VÚA-VHA, f. MNO-L, 47/1/113, Sborník důvěrných výnosů a nařízení MNO, 1945, č. 11, Část osobní, čl. 6; dále f. NT-VB, k. 15, Denní rozkaz, 1945, č. 68, čl. 9; dále f. NT-VB, k. 26, Kmenový rozkaz, 1945, č. 26, čl. 15.

²⁰KARVAŠ, I.: Moje paměti (V pazúroch gestapa). Bratislava; Banská Bystrica : NVK International; Múzeum SNP, 1994, s. 196.

ze severoafrického bojiště výrazně posílila a prošla zásadní reorganizací. V nově postavené Československé samostatné obrněné brigádě (Czechoslovak Independent Armoured Brigade Group) došlo i k racionálnímu přeskupení vojenských duchovních. Petružela byl nejprve 2. 9. 1943 přidělen Spořitelně čs. vojska v zahraničí,²¹ aby 10. 9. 1943 přešel k velitelské rotě motorizovaného praporu,²² kde již od 1. 9. 1943 sloužil Rebenwurz, ²³ oba jako vojenští duchovní praporu.²⁴ Zůstali tak se svými vojáky, neboť právě příslušníci jednotky z Blízkého východu tvořili jádro motorizovaného praporu.

Por. duch. B. Boček od dělostřeleckého pluku a ppor. duch. A. Kraus od lehké brigádní ambulance přešli od 1. 9. 1943 k pomocné rotě Náhradního tělesa (Czechoslovak Army Depot),²⁵ kde již působil ppor. duch. M. Vyšný, přidělený 9. 2. 1944 na přechodnou dobu evidenci Náhradního tělesa.²⁶ Kmenovými příslušníky nově postavených tankových praporů se stali ppor. duch. H. Vaníček a ppor. duch. J. Michalec. Do velitelské roty 1. tankového praporu byl zařazen Vaníček a do velitelské roty 2. tankového praporu Michalec.²⁷

Skupina duchovních podala 13. 7. 1943 žádost k nové úpravě chodu duchovní služby, zároveň Vaníček podal 21. 7. 1943 stížnost a Kraus 27. 7. 1943 hlášení. Všechna podání se sešla na stole státního ministra div. gen. Rudolfa Viesta. Výsledkem bylo jeho rozhodnutí z 1. 11. 1943, kterým nově upravil chod duchovní služby v čs. zahraniční armádě ve Velké Británii. Nejprve konstatoval, že duchovní službu pro římskokatolické a evangelické vyznání u čs. leteckých jednotek RAF budou vykonávat příslušní duchovní ze stavu čs. leteckých jednotek RAF jako dosud. Duchovní službu pro židovské vyznání u čs. leteckých jednotek RAF bude vykonávat A. Kraus od Náhradního tělesa, a to jednou za měsíc u 310., 311. a 312. perutě a u čs. depotu s tím, že si vyžádá ke vstupu na jednotlivé letecké základny příslušné povolení od tamních velitelů v každém případě zvlášť.²⁸ Viest dále povolil jednou za měsíc služební cesty duchovním katolického, evangelického a židovského vyznání ze stavu Náhradního tělesa (tzn. Bočkovi, Vyšnému a Krausovi) a jednou za tři měsíce jednomu z duchovních katolického vyznání, dále evangelickému a židovskému duchovnímu ze stavu čs. brigády (tzn. Vaníčkově nebo Petruželovi podle jejich vzájemné dohody, Michalcovi a Rebenwurzovi) za účelem návštěvy nemocných v čs. vojenské nemocnici v Hammersmith v Londýně. Jednou za tři měsíce byla dále povolena návštěva choromyslných v ozdravovně a nemocnici v Talgarth ve Walesu Bočkovi, Vyšnému a Krausovi. Ostatním duchovním zvláštní služební cesty do uvedené ozdravovny nebyly povolovány.

Gen. Viest dále rozhodl, že duchovní budou své služební povinnosti vykonávat u toho útvaru, kde jsou zařazeni s výjimkou případu onemocnění, kdy budou zastoupeni duchovním příslušného vyznání druhého útvaru. Předpokládal, že návštěvy jednotlivých posádek budou vykonány pokud možno při jedné služební cestě. Proti povolování neslužebních cest k různým účelům nic nenamítal,

²¹VÚA-VHA, f. VS-SV, 19/1/5, Denní rozkaz čs. jednotky ze Středního východu, č. 16, čl. 2; dále f. SOB-VB, 218/7/3/1/161, Brigádní rozkaz, 1943, č. 220, čl. 2264. – Ppor. duch. J. Michalcovi se pravidelně každoročně obnovovalo členství ve správní komisi Spořitelny čs. vojska v zahraničí.

²²VÚA-VHA, f. SOB-VB, 218/7/3/1/161, Brigádní rozkaz, 1943, č. 230, čl. 2386 a č. 236, čl. 2464.

²³Tamtéž, Brigádní rozkaz, 1943, č. 229, čl. 2366.

²⁴VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 24, Kmenový rozkaz, 1943, č. 16, Část IV.

²⁵VÚA-VHA, f. SOB-VB, 218/7/3/1/161, Brigádní rozkaz, 1943, č. 221, čl. 2273; dále f. NT-VB, k. 24, Kmenový rozkaz, 1943, č. 14, čl. 6, poř. č. 15 a poř. č. 16; dále f. NT-VB, k. 12, Denní rozkaz, 1943, č. 161, čl. 4.

²⁶VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 13, Denní rozkaz, 1944, č. 25, čl. 8.

²⁷VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 24, Kmenový rozkaz, 1943, č. 16, Část I a Část II.

²⁸K působení vojenských duchovních u čs. leteckých jednotek ve Velké Británii srov. PEJS, O.: Duchovní služba v čs. leteckých jednotkách ve Velké Británii za druhé světové války. In: Vojenská história, roč. 7, 2003, č. 1, s. 3-13. – Náboženskou otázkou mezi čs. leteckým personálem ilustruje např. pravidelné měsíční hlášení velitele 310. stíhací perutí: „Otázka náboženská u perutě není jistě ničím, čím bychom se mohli, zvláště zde v Anglii, pochlubit. O bohoslužby, které nám slouží zdejší polský farář, není takový zájem, jaký je např. vidět u Poláků nebo i Angličanů.“ Cit. dle KUDRNA, L.: Když nelétali. Život našich letců v Polsku, Francii a Británii za 2. světové války. Praha : Nakladatelství Libri, 2003, s. 161.

neboť o tom mohou rozhodovat velitelé čs. brigády nebo Náhradního tělesa ve své pravomoci a podle svého uvážení, přičemž duchovnímu bude vydán pouze cestovní rozkaz. Protože nebylo možné přidělit jednotlivým duchovním služební vozidlo trvale, ponechal v kompetenci velitele čs. brigády nebo Náhradního tělesa rovněž jeho přidělení případ od případu.²⁹

Koncem září 1943 se Čs. samostatná obrněná brigáda přemístila do rozsáhlého prostoru sv. Northampton ve střední Anglii a od května 1944 do prostoru jv. Edinburgh ohraničeném Galashiels, Lauder, Duns a Kelso v jižním Skotsku. Na všech místech probíhal intenzivní tankový výcvik, prováděly se denní a noční přesuny, průzkum, maskování, obrana proti letadlům a tankům, nacvičovala se součinnost jednotek různých zbraní. Před nasazením v Evropě se brigáda přesunula v srpnu 1944 do prostoru Bridlington na severovýchodním pobřeží Anglie, kde se měl výcvik završit, ale plně bojově pohotovosti se nepodařilo dosáhnout.³⁰

Okamžik bojového nasazení se blížil. Bylo jasné, že s brigádou na pevninu odjedou čtyři vojenští duchovní. Ptejme se, zda jim nechyběly potřebné odborné znalosti a morální vlastnosti, aby obstáli před svými spolubojovníky? Hugo Vaniček z 1. tankového praporu prošel bojovým nasazením na frontě ve Francii a v demoralizující atmosféře ústupu projevil osobní statečnost. Obdržel Čs. válečný kříž 1939.³¹ Velitelé se shodovali, že jeho osobní a morální vlastnosti jsou nadprůměrné, chování bezvadné, u mužstva velmi oblíben. Ján Michalec z 2. tankového praporu sloužil již ve Francii, ale zůstal bez bojových zkušeností. Považován za tichého a skromného, což se odráželo v jeho hodnocení. Průměr. František Petružela od lehké brigádní ambulance³² zažil druhé nasazení s čs. vojáky jako protiletadlovými dělostřelci v libyjském Tobrúku. Zde mu scházela samostatnost, energičnost. Zdálo se, že nemá velký vliv na mužstvo. Přinesl si zranění po automobilové nehodě. Po návratu do Velké Británie v klidnějším prostředí považován za krajně snášenlivého, ale již s dobrým vlivem na mužstvo. Také Hanuš Rebenwurz z motorizovaného praporu prošel druhým nasazením v Tobrúku. Vyznačoval se vážnou a vyrovnanou povahou, byl svědomitý. Nábožensky silně založený. V poli se mimořádně osvědčil. Za drobnou a vytrvalou prací mu bude propůjčen Čs. válečný kříž 1939.³³

²⁹VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 42, 108/42, NT 415 dův. 1943 (MNO 3404 – dův. III/1. odděl. 1943).

³⁰Pro ilustraci uvádím, že ve střední Anglii se např. židovské bohoslužby konaly každý pátek večer u 1. tankového praporu ve Finedon za řízení voj. Ickoviče, u 2. tankového praporu v Bulwick za řízení svob. Singera, pro dopravní oddíl, brigádní tankové dílny a protiletadlovou baterii v synagoze v Northampton, v synagoze v Bedford, dále v Brixworth, Brigstock, Kettering aj. podle určení velitelů na návrh H. Rebenwurzela, který jako židovský duchovní byl bohoslužbám přítomen každý pátek na jiném místě. Evangelici mohli na jihu Skotska navštěvovat protestantské bohoslužby v Old and St. Paul's Presbyterian Church v Galashiels nebo katolíci na východě Anglie kostel Virgin Mary na Victoria Road (nedaleko nádraží) v Bridlington.

³¹Vaniček vzpomíná: „28. říjen byl oslaven u brigády nástupem na louce v prostoru prvního praporu, slavnostním rozkazem a proslovy. Přijel i prezident Dr. E. Beneš a rozdával první československá vyznamenání. Již dlouho předtím vedly se živé debaty, kdo a jak má být vyznamenán. Valně jsem si toho nevsímal, nepřiznával jsem stužkám zvláštní význam v životě. Snad vlivem školní výchovy jsem soudil, že nejlepší odměnou pro člověka je vždy vědomí užitečné služby celku a naděje, že jeho dobré snahy docházejí pochopení, případně i podpory bližních. Překvapilo mě proto, že jsem byl mezi poctěnými. Teprve později jsem se dověděl, jak těžko prosazovali vyznamenání navrhovatelé, většinou nekatolíci. Jednalo se o katolického kněze a byly prý proto činěny všemožné překážky.“ Státní ústřední archiv Praha (dále jen SÚA), Pozůstalost Hugo Vanička, nezpracované vzpomínky, *Chtěl bych načrtnout obraz mého působení za války...*, rkp, s. 52. – K působnosti H. Vanička na poli vojenského tisku ve Velké Británii srov. SEKERA, M.: *Válka v časopisech, časopisy ve válce*. In: GEBHART, J. – ŠEDIVÝ, I., ed.: *Česká společnost za velkých válek 20. století (pokus o komparaci)*. Praha: Univerzita Karlova; Nakladatelství Karolinum, 2003, s. 265-292.

³²Petružela byl 9. 6. 1944 přemístěn od motorizovaného praporu k lehké brigádní (polní) ambulanci, ale po dobu rozmístění čs. útvarů v jižním Skotsku zůstal přidělen u motorizovaného praporu pro výkon duchovní služby u tohoto praporu, 2. tankového praporu a brigádních tankových dílen. Teprve 20. 8. 1944 došlo ke zrušení tohoto přidělení a Petružela nastoupil službu u ambulance. Srov. VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 25, Kmenový rozkaz, 1944, č. 7. čl. 6; dále f. SOB-VB, 220/7/3/166, Brigádní rozkaz, 1944, č. 135, čl. 1123, dále č. 139, čl. 1167 a č. 200, čl. 1653.

³³„Jako vojenský duchovní projevil neobyčejnou píli a obětavost při výkonu své funkce a často i v silné nepřátelské palbě navštěvoval nejpřednější postavení. Přispěl tak do značné míry k udržení bojového ducha všech příslušníků motopraporu.“ dočítáme se v brigádním rozkazu. VÚA-VHA, f. SOB-VB, 222/7/3/1/168, Brigádní rozkaz, 1945, č. 95, čl. 542, Příloha „B“, č. 2685.

Vojenská história

Na britských ostrovech zůstali u Náhradního tělesa tři vojenští duchovní. Michal Vyšný byl považován za člověka bez iniciativy, jevil se jako málo energický až pasivní. Chybělo mu vojenské vystupování. Dnem 1. 5. 1944 byl na neurčitou dobu zproštěn vojenské činné služby pro práci na londýnském Ministerstvu sociální péče, kam přešel 5. 5. 1944.³⁴ Bohumil Boček byl velmi inteligentní, se širokým rozhledem. Projevoval se jako obratný řečník, který dovede využít svých kladných vlastností k působení na morálku a cit svého okolí. Pro bojové nasazení se však po fyzické stránce nehodil, neboť byl značně otlýl.³⁵ Alexandr Kraus měl smysl pro spolupráci a zodpovědnost. Byl klidný, pilný a snášenlivý, s dobrým společenským vystupováním.³⁶

DUCHOVNÍ U DUNKERQUE

Brigádní mobilizace byla vyhlášena 7. 6. 1944. Vyžádala si doplnění počtů příslušníků, zbraní, motorových vozidel a zásob na počty předepsané tabulkami válečných počtů a výměnu veškerého cvičného nebo opotřebovaného materiálu za nový.³⁷ Mobilizaci se do stanoveného termínu, 25. 6., nepodařilo ukončit, neboť v doplňování materiálu se vyskytly značné nedostatky. Brigáda rovněž nedosáhla předepsaného početního stavu. Přesto prováděla intenzivní polní výcvik a absolvovala ostré tankové střelby. Mobilizace byla dokončena až 28. 7. 1944. Personál brigády doplnili bývalí příslušníci německé armády, kteří se po zajetí během bojů v Normandii dobrovolně přihlásili do čs. zahraniční armády jako krajané z Těšínska. Do prostoru v okolí Bridlington, kde se věnovala pozornost bojovému výcviku malých jednotek a úderných skupin pro boj v osadách a technice nalodování a vyloďování, se 21. 8. přijel s vojáky odcházejícími do pole rozloučit prezident E. Beneš.³⁸

Koncem srpna 1944 se jednotky brigády přesunuly do shromažďovacích prostorů – campů T1 a S na severním okraji Londýna a A17 u Portsmouth na jižním pobřeží Anglie, v nichž se přebírala bojová technika (tanky, brencarriery, další pásová a kolová vozidla). Od časných ranních hodin 29. 8. do pozdních dopoledních hodin 30. 8. se v londýnských West India Docks (na Isle of Dogs) a temžských docích Tilbury a Woolwich nalodovala technika, zásoby a personál, lodě postupně vyplouvaly do ústí Temže a řadily se do konvoje. Poslední srpnový den se na francouzském pobřeží u Arromanches-les-Bains vyloďují brigádní ubytovatelé a odjíždějí do prostoru Falaise, zatímco v anglickém přístavu Gosport se naloduje jádro brigády (tankové prapory, motorizovaný přezvědný oddíl) a o půlnoci vyplouvá na moře.³⁹ Čs. tábor se začal

³⁴VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 13, Denní rozkaz, 1944, č. 81, čl. 4; dále f. NT-VB, k. 25, Kmenový rozkaz, 1944, č. 8, čl. 9.

³⁵Na počátky Bočkova působení ve Velké Británii ještě v čs. prozatímním stanovém táboře v zámeckém parku v Cholmondeley u Chesteru Vaniček vzpomíná: „Již samotný jeho zjev byl jakoby z jiného světa. Chodil totiž dosud v taláru s černou pláštěnkou a na hlavě měl černý klobouk se širokou obrubou. Pro jeho rozměry nenašel se zatím vhodný battledress, stejnokroj šitý vesměs pro štíhlé a hubené Tommys.“ Srov. SÚA, Pozůstalost Hugo Vanička, nezpracované vzpomínky, *Chtěl bych načrtnout obraz mého působení za války...*, rkp, s. 38.

³⁶STRÍBRNÝ, J.: *Židovští vojenští duchovní a židovská otázka v československém vojsku na Západě v letech 1939 – 1945. Příběh Alexandra Krause a JUDr. Hanuše Rebenwurzela – Rezka*. In: Postavení a osudy židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě v letech 1939 – 1945. Ed. Historia Nova, sv. 12. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; Maxdorf, 1998, s. 210.

³⁷SVOBODA, G.: Československá samostatná obrněná brigáda a operace OVERLORD. In: *Historie a vojenství*, roč. 45, 1996, č. 4, s. 65.

³⁸Edvard Beneš byl zařazen do čs. armády v zahraničí a vtělen ke štábní rotě MNO, od 15. 5. 1941 k Náhradnímu tělesu MNO jako major péchoty v záloze.

³⁹Pro nepříznivé počasí, rozbourané moře a poškození pobřežních vykládacích zařízení se poslední vojáci brigády nalodili 6. 9. a vyloďovali o dva dny později u Courseulles sur Mer a Graye.

budovat v prostoru sv. Falaise mezi obcemi Epanay, Fontaine a leBreuil. Brigáda se dozbrojovala a pokračoval výcvik jednotek na úrovni praporu a brigády, probíhaly tankové střelby na polní střelnici, konala se velitelská cvičení a speciální cvičení spojovací a týlová, prováděly se cvičné přesuny smíšených proudů ve dne i v noci. Na čtyřdenní návštěvu přijel k brigádě 21. 9. hlavní velitel čs. branné moci div. gen. S. Ingr, když místo něho byl správou MNO dočasně pověřen ministr zahraničních věcí J. Masaryk.⁴⁰ První katolické bohoslužby na francouzském území se uskutečnily v neděli 10. 9. v katolickém kostele v posádce dopravního oddílu, evangelické téhož dne pro všechny útvary brigády ve stanu evangelické duchovní služby u 2. tankového praporu⁴¹ a židovské v pátek 15. 9. 1944 pro všechny útvary brigády v prostoru velitelství motorizovaného praporu, které mělo pro konání bohoslužeb uvolnit vhodný stan.⁴²

Ve dnech 4. – 6. 10. 1944 se brigáda přesunula do okolí přístavu Dunkerque na francouzsko-belgických hranicích, kde se měla účastnit obléhání tamní německé posádky, držet ji v obklíčení, nedovolit jí ohrožovat tyl spojeneckých vojsk a přinutit ji silnou průzkumnou činností, dělostřeleckou palbou a leteckým bombardováním ke kapitulaci, aniž by byl podniknut útok většího rozsahu. Němci přístav a jeho okolí velmi dobře opevnili a vytvořili zhruba třicetikilometrový obranný perimetr členěný do hloubky tří linií. S pomocí moře a spleti kanálů zaplavili část obranné linie a položili mnohá minová pole. Vybudovali systém předsunutých pozorovatelů, bunkrů a naslouchacích stanovišť. Západní část perimetru proti německé obranné linii převzal motorizovaný přezvědný oddíl spolu s praporem kanadského 7. královského tankového pluku, jižní část obsadil 1. tankový prapor a oddíl kanonů proti útočné vozbě spolu s praporem Francouzských vnitřních sil Bergues a východní část zaujal 2. tankový prapor a motorizovaný prapor. Velitel brigády brig. gen. Alois Liška se stal velitelem všech spojeneckých jednotek operujících před Dunkerquem.⁴³

Katolické bohoslužby se většinou konaly podle předem stanovených programů ve farních kostelích nejbližších posádkám jednotlivých útvarů brigády, nebo podle zvláštních programů zasílaných přímo vojenskými duchovními veliteli útvarů.⁴⁴ Evangelické bohoslužby se střídavě konaly u 1. tankového praporu pro příslušníky tohoto praporu a dělostřeleckého pluku, nebo 2. tankového praporu pro příslušníky tohoto praporu, některých čet ženijní roty a sekcí brigádní ambulance, dále motorizovaného praporu, nebo motorizovaného přezvědného oddílu, resp. 3. tankového praporu (po reorganizaci oddílu v březnu 1945 na tankový prapor), dále záložní tankové roty pro příslušníky této roty, brigádní štábní roty, oddílu kanonů proti útočné vozbě, dopravního oddílu, protiletadlové baterie, brigádních tankových dílen, oddílu polních četníků, výchovné čtyry, některých čet ženijní roty, brigádní ambulance a ozdravovny, polní pošty, polního soudu.⁴⁵ Příslušníci jednotlivých čet spojovací roty, ženijní roty a sekcí brigádní ambulance se většinou účastnili bohoslužeb v místech jim nejbližších. Velitelé měli povoleno použít k přesunu účastníků bohoslužeb vojenských vozidel. Nutno konstatovat, že bigotní vlámské obyvatelstvo bylo podle svědectví příslušníka protiletadlové baterie J. Sommra udiveno, jak velký počet čs. vojáků zůstal bez vyznání.⁴⁶

Téměř třetinu početního stavu brigády tvořili příslušníci židovského vyznání. Deník vojenského rabína ppor. duch. H. Rebenwurzela je plný záznamů o návštěvách jednotlivých útvarů

⁴⁰Jan Masaryk byl 2. 10. 1939 zařazen do čs. armády v zahraničí a ponechán mimo činnou službu na neurčitou dobu jako kapitán jezdecka v záloze.

⁴¹VÚA-VHA, f. SOB-VB, 220/7/3/166, Brigádní rozkaz, 1944, č. 212, čl. 1761.

⁴²Tamtéž, Brigádní rozkaz, 1944, č. 216, čl. 1781.

⁴³PROCHÁZKA, I.: Československá samostatná obrněná brigáda u Dunkerque v letech 1944/1945. Válečný deník ČSOB od června 1944 do června 1945. Říjen 1944. In: <http://www.volny.cz/ipro/archiv/brigada/rijen.htm>

⁴⁴VÚA-VHA, f. SOB-VB, 220/7/3/166, Brigádní rozkaz, 1944, č. 282, čl. 2168.

⁴⁵Tamtéž, Brigádní rozkaz, 1944, č. 280, čl. 2163; dále f. SOB-VB, 222/7/3/1/168, Brigádní rozkaz, 1945, č. 59, Návěští.

⁴⁶SOMMER, J.: Od Tobrúku do Plzně. Praha : Naše vojsko, 1992, s. 124.

brigády, nemocných a rekonvalescentů, o setkáních s vojáky, o pohřbívání padlých a zemřelých, o vyřizování úřední korespondence nebo služebních jednáních, o zajišťování bohoslužeb a příprav oslav židovských svátků Chanuka (účast 250 vojáků) a Pesach (účast 300 vojáků).⁴⁷ Židovské bohoslužby se většinou odbyvaly pro příslušníky 1. tankového praporu, dělostřeleckého pluku, oddílu kanonů proti útočné vozbě a protiletadlové baterie v zátiší 1. tankového praporu v Bourbourg, pro příslušníky 2. tankového praporu a motorizovaného praporu v čítárně nebo jídelně mužstva B odřadu motorizovaného praporu v La Panne, pro příslušníky motorizovaného převěždného oddílu, dopravního oddílu, záložní tankové roty, brigádní štábní roty, spojovací roty, ženijní roty, brigádních tankových dílen a brigádní ambulance v oddychovém sále budovy velitelství 2. tankového praporu v Cassel.⁴⁸ Příslušníci jednotlivých čet spojovací roty a ženijní roty, poločet protiletadlové baterie a sekcí brigádní ambulance se bohoslužeb účastnili v místech pro ně nejbližších. Velitelé přijímali bezpečnostní opatření v místech bohoslužeb, která by mohla být ostřelována nepřátelským dělostřelectvem.⁴⁹

Bojová činnost brigády se bohužel neobešla bez ztrát na lidských životech. Pohřbívalo se zpravidla na hřbitovech v Adinkerke, Bergues, Bourbourg, Cassel a St. Omer, kde byla rovněž umístěna kanadská vojenská nemocnice. Mezi 189 vojáků brigády padlými nebo zemřelými v období od 1. 9. 1944 do 31. 5. 1945 nalezneme rovněž tři řeholníky pocházející ze Slovenska, kteří vstoupili do čs. zahraniční armády na Blízkém východě. Jednalo se o svob. Vojtěcha Matise z 1. tankového praporu, který zahynul 29. 11. 1944 na průzkumné hlídce nedaleko továrny Filature během nepřátelského dělostřeleckého přepadu, dále o ppor. pčch. Štefana Kubinu, který jako velitel čtyř 2. roty motorizovaného praporu padl 15. 4. 1945 při útoku na továrnu Filature a čet. asp. Martina Kopaničáka ze spojovací roty, který zahynul 30. 4. 1945 při nepřátelském dělostřeleckém přepadu vesnice Loon Plage.⁵⁰ „V *Dunkerque som pochoval svojich dvoch najlepších kamarátov zo Slovenska*“, vzpomíná na ně jeden ze slovenských řeholníků Ján Gura.⁵¹ Právě čet. asp. Gura spolu s dalším řeholníkem čet. asp. Peterem Olejářem jako příslušník protiletadlové baterie v rámci speciálně vytvořeného Čs. kombinovaného oddílu (velitel pplk. děl. Alois Sítek) vyrazil 24. 4. 1945 od Dunkerque přes zničené Německo do vlasti.⁵² Oba jmenovaní nebyli jedinými duchovenskými osobami, které bojovaly v řadách čs. zahraniční armády. Kromě vojenských duchovních se dále jednalo o řeholníky, bohoslovce, církevní učitele apod. Všichni absolvovali základní vojenský výcvik a stali se z nich, ač často podceňováni, dobří velitelé, řidiči, střelci, spojaři, sběrači raněných, ošetřovatelé nemocných. Zároveň se podíleli na náboženském životě ve svých jednotkách a vypomáhali vojenským duchovním při přípravě bohoslužeb, pobožností a dalších akcí. Ze Slováků připomenu příslušníky 2. tankového praporu Antonína Kapsu, františkána Gabriela Rappensbergera, školského bratra Emila Jozefa Tkačíka,⁵³ příslušníky motorizovaného praporu těšitele Dezidera

⁴⁷STRÍBRNÝ, ref. 36, s. 213-214.

⁴⁸Rebenwurzlel zajišťoval oslavy židovských svátků na skutečně vysoké úrovni a našel pro jejich konání vždy důstojné prostředí, např. hotel Windsor v La Panne, radnici v Cassel, školu ve Wemaers Cappel u Cassel apod., kam si účastníci přinášeli očištěné jídelní misky, přístroje, hrnky a kalíšky na víno.

⁴⁹VÚA-VHA, f. SOB-VB, 222/7/3/1/168, Brigádní rozkaz, 1945, č. 60, Návěští a č. 61, Návěští.

⁵⁰PROCHÁZKA, I.: Padlí a zemřelí příslušníci Československé samostatné obrněné brigády v době od 1. 9. 1944 do 31. 5. 1945. In: <http://www.volny.cz/ipro/archiv/brigada/padli.htm>

⁵¹Africký veterán. Ján Gura bojoval v Tobruku. In: Slovenské dotyky, roč. 3, 1998, č. 11, s. 5.

⁵²MAREK, J.: Příběhy starých battledressů. Cheb : Svět křidel, 2001, s. 125.

⁵³Prezident republiky udělil Tkačikovi Čs. vojenskou medaili za zásluhy II. stupně „za chrabrost v boji při obléhání Dunkerque a za záslužnou činnost mimo boj v čs. armádě v zahraničí“ a ministr národní obrany udělil Tkačikovi Čs. medaili za chrabrost, neboť „v obou akcích dne 28. 10. a 5. 11. 1944 choval se velmi statečně jako střelec z kanonu a svou palbou umlčel několik nepřátelských odporů.“ Srov. VÚA-VHA, f. MNO-L, 47/2/113, Sborník důvěrných výnosů a nařízení MNO, 1945, č. 4, Část osobní, čl. 1, písm. J, s. 45 a č. 12, Část osobní, čl. 1, s. 150. – Tkačik se po válce vrátil do egyptské Alexandrie na Collège St. Marc jako vychovatel. Srov. Vzpomínka na misionáře. In: Národní osvobození, 2001, č. 11, s. 5.

Karola Moravčíka, školského bratra Pavla Šulíka, příslušníky spojovací roty školské bratry Ondreje Boháče,⁵⁴ Juraje Flaka,⁵⁵ Michala Frankoviče,⁵⁶ Štefana Kapustu,⁵⁷ Jozefa Kulu,⁵⁸ Jozefa Marušína.⁵⁹ Další školští bratři sloužili u čs. leteckých jednotek RAF, např. Pavol Hopta, Michal Kubina (bratr padlého Štefana Kubiny,⁶⁰ sám zahynul), Andrej Lopúch, Július Šofráno (zahynul).⁶¹

Po osvobození Říma Spojenci navázalo několik čs. kněží z papežské koleje Nepomucenum kontakt s čs. vojenskou misí v Itálii. Výsledkem byla jejich přihláška do čs. zahraniční armády. Odvody se konaly v budově koleje 14. 8. 1944, jako schopných vojenské služby bylo uznáno 13 osob. Papež Pius XII. přijal na svátek sv. Václava 28. 9. 1944 římskou čs. kolonii ve slavnostní audienci. Hovořilo se o pomoci a ochraně, kterou papež poskytl obětem války. Padla i zmínka o krásné zemi „od úrodných labských a vltavských polí až k majestátním vrcholům Vysokých Tater.“⁶² Právě papežovu narážku na Československo považoval za nesmírně důležitou prefekt Nepomucena J. Machula, který pracoval jako tajemník Čs. národního výboru v Římě a připravoval půdu pro zlepšení čs.-vaticánských vztahů a pro obnovení vzájemných diplomatických styků.⁶³ Papež přijal Machulu ještě 22. 12. 1944 v soukromé audienci. Machula za čs. kněze zdůraznil, že „dobrovolným vstupem do armády chceme dokázat bratrskou účast na boji za osvobození naší vlasti.“⁶⁴ Papež čs. kněžím udělil dispenzi od kanonických předpisů pro službu beze zbraně. Po dlouhém čekání na přepravu do Velké Británie se nakonec v nea-

⁵⁴Prezident republiky udělil Boháčovi za statečnost v boji proti nepříteli Čs. medaili za chrabrost: „*Při obléhání DUNKERQUE, jako člen poruchové hlídky, udržoval a opravoval vedení v nepř. [átelské] silné dělostř. [elecké] palbě, poruchu odstranil a tím zajistil spojení k vyššímu velitelství.*“ Srov. VÚA-VHA, f. MNO-L, 47/2/113, Sborník důvěrných výnosů a nařízení MNO, 1945, č. 7, Část osobní, čl. 1, s. 65.

⁵⁵Spojař Juraj Flak nastoupil po válce u spol. UNRRA a posléze jako překladatel do Škodových závodů v Plzni. Zatčen byl 8. 1. 1952 a odsouzen k trestu smrti, trest byl změněn na doživotí. Ve vězení strávil dvanáct let. Zemřel 10. 12. 1997. Srov. Vysoké vyznamenání plk. v.v. Jiřímu Flakovi. In: Národní osvobození, 1998, č. 1, s. 3.

⁵⁶Prezident republiky udělil Frankovičovi „za statečnost v boji proti nepříteli a za záslužnou činnost mimo boj v čs. armádě v zahraničí“ Čs. medaili za chrabrost, neboť „za akce dne 5. 11. 1944, jako obsluha radiostanice v tanku velitelství praporu, pod těžkou palbou nepř. [átelského] děl. [ostřelectva] a minometů, chladnokrevně pracoval a umožnil hladký průběh operace a byl příkladem ostatním.“ Srov. VÚA-VHA, f. MNO-L, 47/2/113, Sborník důvěrných výnosů a nařízení MNO, 1945, č. 4, Část osobní, čl. 2, s. 49. – Frankovič sloužil po válce u tankového vojska jako důstojník z povolání. Později odešel na Madagaskar, nakonec z kongregace Školských bratrů vystoupil. Srov. MORAVEC, M.: Slovenští školští bratři v Československé armádě na Blízkém východě. In: Vojenská história, roč. 3, 1999, č. 1, s. 73-75.

⁵⁷Kapusta se vrátil po válce ke své práci v kongregaci Školských bratrů. Zemřel ve Francii. MORAVEC, ref. 56, s. 75.

⁵⁸Kula se vrátil po válce ke své práci v kongregaci Školských bratrů, působil v Egyptě a v Monaku. Zemřel ve Francii. MORAVEC, ref. 56, s. 75.

⁵⁹Prezident republiky udělil Marušínovi za statečnost v boji proti nepříteli Čs. medaili za chrabrost, neboť „10. 10. 1944 provedl opravu telefonního vedení k tank. [ovému] praporu 1., za silné nepř. [átelské] palby. Během nepř. [átelské] palby projevil klid a statečnost a byl příkladem ostatním.“ Srov. VÚA-VHA, f. MNO-L, 47/2/113, Sborník důvěrných výnosů a nařízení MNO, 1945, č. 7, Část osobní, čl. 1, s. 65.

⁶⁰Prezident republiky udělil Š. Kubinovi „za statečnost v boji proti nepříteli a za záslužnou činnost mimo boj v čs. armádě v zahraničí“ Čs. medaili za chrabrost, neboť „vynikl osobní statečností, zvláště pak prokázal svou udatnost v noci z 10. na 11. 10. 1944, kdy za těžké děl. [ostřelecké] a min. [ometné] palby organizoval pěchotní obranu ostřelovaného prostoru v ohnisku odporu. Byl svou příkladnou statečností vzorem ostatním.“ Srov. VÚA-VHA, f. MNO-L, 47/2/113, Sborník důvěrných výnosů a nařízení MNO, 1945, č. 4, Část osobní, čl. 2, s. 49.

⁶¹PEJS, ref. 28, s. 8-10.

⁶²MACHULA, J.: Vatikán a Československo (1938 – 1948). Paměti. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1998, s. 77.

⁶³Papež přijal na zvláštní audienci v létě 1944 rovněž velitele Čs. vojenské mise v Itálii pplk. děl. Karla Svobodu v doprovodu mjr. gšt. Václava Podhory a kpt. jezd. Zdeňka Kordíny. Svoboda papeži poděkoval za podporu, které se dostalo spoluobčanům v době okupace. Zároveň zdůraznil, ve zřejmé narážce na přeběhlé příslušníky slovenské 2. technické divize v Itálii, že síla čs. odboje roste přílivem Slováků. Londýn byl však jiného mínění a Svobodův postup hodnotil jako nepromyšlený a nevhodný, neboť při Vatikánu dosud působil diplomatický zástupce slovenského státu K. Sidor a Vatikán dosud neuznal čs. vládu v Londýně. Srov. VÚA-VHA, f. MNO-L, 36/36/88, MNO 4037 dův. I/1. odděl. 1944.

⁶⁴MACHULA, ref. 58, s. 93.

Vojenská história

polském přístavu 1. 3. 1945 nalodilo 13 kněží a řeholníků: Antonín Adámek, František Kotalík, jezuita Jan Krajcar, Jaromír Machula, Antonín Mandl, Vladimír Nováček, Josef Olejník, Jiří Reinsberg, salesián Emil Škurka, salesián František Šuta, jezuita Josef Vaněčka, František Vaněk, jezuita František Valigura (rovněž Waligora, nebo Valigóra). Dvanáct z nich bylo 22. 3. 1945 prezentováno u Náhradního tělesa a zařazeno do pěší výcvikové roty (velitel kpt. pěch. Oldřich Čeliš) v Chalkwell, kde podstoupili základní vojenský výcvik, který pokračoval u motoroty Čs. výcvikového střediska (velitel pplk. pěch. Josef Brůha) v Shelford a Whittlesford u Cambridge.⁶⁵ Machula zůstal v Londýně u exilového Ministerstva zahraničních věcí.⁶⁶ Koncem dubna 1945 se dvanáct kněží a řeholníků vrátilo do Chalkwell, neboť zde pod velením šéflékaře Náhradního tělesa špkt. zdrav. v zál. MUDr. Egona Kohna absolvovali vojenský a zdravotnický výcvik, včetně vyučování lékařských předmětů, v rámci kursu pomocného zdravotnictva.⁶⁷ Závěrečné zkoušky proběhly 30. 5. 1945, při nichž F. Kotalík a V. Nováček dosáhli výtečného hodnocení. Pouze F. Šuta neuspěl a byl přidělen k velitelství Náhradního tělesa jako kreslič.⁶⁸ Ostatní se vrátili k Čs. výcvikovému středisku v Shelford a Whittlesford, kde plnili administrativní úkoly a po táborech pořádali osvětové přednášky pro mužstvo a konali pravidelné nedělní bohoslužby. Olejník vedl mužský pěvecký sbor. V jejich činnosti je hmotně podporoval bývalý přednosta vojenské duchovní služby Rudolf Zháněl. V listopadu 1945 se Náhradní těleso přesunulo ve čtyřech transportech do vlasti, kde bylo sloučeno do jedné roty (velitel npor. pěch. v zál. Rudolf Piovatý). Skupina kněží a řeholníků se dočkala jmenování do hodnosti podporučíka duchovní služby v záloze⁶⁹ a demobilizace.⁷⁰

NÁVRAT DO VLASTI

Do vlasti se ze Západu postupně vraceli i vojenští duchovní. Čs. samostatná obrněná brigáda byla dnem 1. 6. 1945 přejmenována na I. tankový sbor, přičemž 1. tankový prapor se stal 11. tankovou brigádou, 2. tankový prapor 12. tankovou brigádou a 3. tankový prapor 13. tankovou brigádou. Ján Michalec byl do poměru mimo činnou službu propuštěn 10. 8. 1945⁷¹ a František Petružela 16. 8. 1945.⁷² Michalec se do duchovní služby nevrátil a Petružela pobýval jako kněz v kapucínském konventu na Loretánském náměstí v Praze.⁷³ MNO určilo do 2. sledu k odjezdu z Velké Británie Bohumila Bočka a Alexandra Krause.⁷⁴ Boček se přepravil do vlasti letecky 5. 6. 1945⁷⁵ a Kraus 23. 7. 1945.⁷⁶ Kraus krátce po návratu onemocněl a léčil se v čs.

⁶⁵VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 15, Denní rozkaz, č. 65, čl. 2 a č. 68, čl. 3.

⁶⁶Machula byl 24. 4. 1945 prezentován u Náhradního tělesa a zařazen do pomocné roty, ale zároveň mu byla rozkazem Čs. vojenské mise ve Velké Británii udělena na požádání londýnského MZV tříměsíční bezplatná dovolená pro cestu do Říma, kde v následujících letech převzal funkci církevního poradce čs. vyslanectví ve Vatikánu. Srov. tamtéž, Denní rozkaz, č. 89, čl. 4 a č. 94, čl. 1.

⁶⁷Tamtéž, Denní rozkaz, č. 91, čl. 7.

⁶⁸Tamtéž, Denní rozkaz, č. 117, čl. 3 a čl. 4.

⁶⁹Jednalo se o Adámka, Kotalíka, Krajcara, Mandla, Nováčka, Olejníka, Reinsberga, Škurku, Vaněčku a Vaňka. Srov. Osobní věstník MNO, 1946, č. 31, s. 313.

⁷⁰Jan Krajcar zůstal u zadního sledu Náhradního tělesa ve Velké Británii za účelem demobilizace do Irska.

⁷¹VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 26, Kmenový rozkaz, 1945, č. 37, čl. 1.

⁷²Tamtéž, Kmenový rozkaz, 1945, č. 42, čl. 1.

⁷³LUDVÍK, ref. 5, s. 10.

⁷⁴VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 15, Denní rozkaz, 1945, č. 76, čl. 10.

⁷⁵VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 26, Kmenový rozkaz, 1945, č. 29, čl. 20; dále f. NT-VB, k. 15, Denní rozkaz, 1945, č. 119, čl. 5, rovněž f. NT-VB, k. 15, Zvláštní rozkaz, 1945, č. 1, čl. 1.

⁷⁶VÚA-VHA, f. NT-VB, k. 15, Denní rozkaz, 1945, č. 148, čl. 1; dále f. NT-VB, k. 26, Kmenový rozkaz, 1945, č. 35, čl. 2. Bývá uváděno, že odletěl již 19. 7. Ve skutečnosti byl letecký transport uskutečněn teprve 23. 7.

vojenské nemocnici ve Velké Británii. Po uzdravení se vrátil do Prahy, ale od května 1946 se trvale usadil v zahraničí.⁷⁷ Jeho kolega Hanuš Rebenwurzle působil při zařazování demobilizovaných židovských vojáků do civilního života. V únoru 1946 změnil příjmení na Rezek. Pracoval jako hlavní tajemník Židovské náboženské obce v Praze a byl ustanoven zástupcem vrchního rabína. Angažoval se v sionistickém hnutí. Zahynul 22. 12. 1948 při leteckém neštěstí v Řecku cestou na světový kongres sionistické sportovní organizace Makabi v izraelském Tel Avivu.⁷⁸ Pavel Šul'an se vrátil do vlasti 25. 7. 1945 přes Itálii a pracoval na Povereníctvu sociálnej starostlivosti a od 1. 12. 1945 na Povereníctvu informácií a osvety a o dva roky později organizoval Ústav pre výskum verejnej mienky. Po jeho nuceném zrušení zůstal bez zaměstnání. Teprve od září 1951 působil v evangelickém sboru Jelka – Velké Úřany.⁷⁹ Michal Vyšný pracoval po válce na Ministerstvu zemědělství v Praze.

V poválečné čs. armádě zůstali sloužit Bohumil Boček a Hugo Vaníček. Boček nastoupil 15. 11. 1945 službu u Vojenského historického ústavu ve vojensko-historickém oddělení. Byl ponechán v další činné službě a 9. 3. 1946 přešel k vojenským matrikám u Vojenského ústředního archivu v hodnosti kapitána v záloze. Z činné služby byl 10. 10. 1946 na vlastní žádost propuštěn a do května 1947 pobýval ve Francii. Poté působil v Brně na biskupském gymnáziu jako profesor dějepisu a filosofie a na gymnáziu na Starém Brně jako profesor náboženství.⁸⁰ Vaníček svou bojovou cestu ukončil pod hradem Švihov v jihozápadních Čechách v blízkosti tehdejší americko-sovětské demarkační linie. Působil jako duchovní u 11. tankové brigády v Žinkovy u Nepomuku, aby byl 15. 9. 1945 přidělen k 12. tankové brigádě ve Voticích. O tři měsíce později přešel k Vojenskému historickému ústavu v Praze.

Po rozhodnutí obnovit v plném rozsahu duchovní správu v mírové čs. armádě nastoupil Vaníček 28. 2. 1946 jako vojenský duchovní ve Vojenské nemocnici č. 1 v Praze.⁸¹ Stal se 1. 2. 1947 důstojníkem z povolání v hodnosti štábního kapitána. Po únoru 1948 se dočkal 29. 2. 1948 přemístění k 1. pěší divizi, ale zůstal v dosavadním působišti. Nakonec byl 16. 6. 1948 zproštěn služby, poslán na zvláštní dovolenou a později na dovolenou s čekáním, aby byl 30. 9. 1949 propuštěn z činné služby. Působil jako výpomocný administrátor na faře Nejsvětějšího Srdce Páně v Praze XII. Pro svůj negativní postoj k poučným režimem organizované Katolické akci mající za cíl vytvoření národní katolické církve nešel postihu. Byl internován v premonstrátském klášteře v Želivu na Českomoravské vrchovině. Po propuštění v roce 1954 sloužil jako kaplan při arciděkanství kostele Nanebevzetí Panny Marie v Ústí nad Labem.⁸²

---

⁷⁷STRÍBRNÝ, ref. 36, s. 217.

⁷⁸Tamtéž, s. 217-218.

⁷⁹Ref. 18; dále Farári Slovenskej evanjelickej a.v. cirkvi v Juhoslávii v rokoch 1921 – 1996. Bački Petrovac : Slovenská evanjelická a. v. cirkev v Juhoslávii, 1996, s. 67.

⁸⁰VÚA-VHA, Kvalifikační listina, Bohumil Boček.

⁸¹PEJS, O.: Vojenští duchovní v poválečné československé armádě (1946 - 1950). In: Historie a vojenství, roč. 41, 1992, č. 4, s. 146.

⁸²KASTNER, Q.: P. Hugo Vaníček. In: Vlastivědný sborník Podřipsko, 1990, č. 1, s. 15-16; Zemřel P. Hugo Vaníček. In: Národní osvobození, 1995, č. 10, s. 3.

Vojenská história

ČS. SAMOSTATNÁ OBRNĚNÁ BRIGÁDA

Složení podle hodnostních skupin a náboženského vyznání k 31. 12. 1943

VYZNÁNÍ	DŮSTOJNÍCI		ROTMISTŘÍ		ASPIRANTI	PODDŮSTOJNÍCI		MUŽSTVO	CELKEM
	<i>akt.</i>	<i>zál.</i>	<i>akt.</i>	<i>zál.</i>		<i>akt.</i>	<i>zál.</i>		
<i>římskokatolické</i>	99	68	16	64	160	9	821	381	1618
<i>řeckokatolické</i>			1		3		24	10	38
<i>evangelické</i>	4	16		6	26	2	111	88	253
<i>československé</i>	17	8	2	11	25	1	106	28	198
<i>pravoslavné</i>					2		10	11	23
<i>židovské</i>	2	71		1	149	1	413	736	1373
<i>jiné</i>					2		1	4	7
<i>bez vyznání</i>	23	47		6	50	2	265	192	585
<i>Celkem</i>	145	210	19	88	417	15	1751	1450	40

*Pod jiným vyznáním se rozumí vyznání starokatolické, adventistické, unitářské apod.
Sestaveno podle VÚA-VHA, f. MNO-L, 36/10/77, čj. 904-III.odbor 1944*

NÁHRADNÍ TĚLESO A NÁHRADNÍ TĚLESO – MNO

Složení podle hodnostních skupin a náboženského vyznání k 31. 12. 1943

VYZNÁNÍ	DŮSTOJNÍCI		ROTMISTŘÍ		ASPIRANTI	PODDŮSTOJNÍCI		MUŽSTVO	CELKEM
	<i>akt.</i>	<i>zál.</i>	<i>akt.</i>	<i>zál.</i>		<i>akt.</i>	<i>zál.</i>		
<i>římskokatolické</i>	90	59	9	13	6	2	65	50	294
<i>řeckokatolické</i>							3	1	4
<i>evangelické</i>	8	9		3	4		22	14	60
<i>československé</i>	13	1	3	3	3		13		36
<i>pravoslavné</i>	2	1			1		2		6
<i>židovské</i>		32		1	5		33	53	124
<i>jiné</i>								1	1
<i>bez vyznání</i>	26	21	3	4	2		25	22	103
<i>Celkem</i>	139	123	15	24	21	2	163	141	628

Sestaveno podle VÚA-VHA, f. MNO-L, 36/10/77, čj. 904-III.odbor 1944

Vojenská história

SKUPINY SE ZVLÁŠTNÍM URČENÍM

(MNO – cizina, zvláštní skupina, vojenské osoby v britských službách, vojenské osoby ve francouzských službách)

Složení podle hodnostních skupin a náboženského vyznání k 31. 12. 1943

VYZNÁNÍ	DŮSTOJNÍCI		ROTMISTŘI		ASPIRANTI	PODDŮSTOJNÍCI		MUŽSTVO	CELKEM
	akt.	zál.	akt.	zál.		akt.	zál.		
<i>římskokatolické</i>	74	17	2	5	11	2	29	5	145
<i>řeckokatolické</i>	1								1
<i>evangelické</i>	4	3		1	2		3		13
<i>československé</i>	11	3	1	1	2		8		26
<i>pravoslavné</i>					1				1
<i>židovské</i>		7			1		6	1	15
<i>jiné</i>	1		1						2
<i>bez vyznání</i>	16	10		2	4	1	9	4	46
Celkem	107	40	4	9	21	3	55	10	249

Sestaveno podle VŮA-VHA, f. MNO-L, 36/10/77, čj. 904-III.odbor 1944

ČS. POZEMNÍ ARMÁDA VE VELKÉ BRITÁNII

(Čs. samostatná obrněná brigáda, Náhradní těleso, MNO a skupiny se zvláštním určením)

Složení podle hodnostních skupin a náboženského vyznání k 31. 12. 1943

VYZNÁNÍ	DŮSTOJNÍCI		ROTMISTŘI		ASPIRANTI	PODDŮSTOJNÍCI		MUŽSTVO	CELKEM
	akt.	zál.	akt.	zál.		akt.	zál.		
<i>římskokatolické</i>	263	144	27	82	177	13	915	436	2057
<i>řeckokatolické</i>	1		1		3		27	11	43
<i>evangelické</i>	16	28		10	32	2	136	102	326
<i>československé</i>	41	12	6	15	30	1	127	28	260
<i>pravoslavné</i>	2	1			4		12	11	30
<i>židovské</i>	2	110		2	155	1	452	790	1512
<i>jiné</i>	1		1		2		1	5	10
<i>bez vyznání</i>	65	78	3	12	56	3	299	218	734
Celkem	391	373	38	121	459	20	1969	1601	4972

Sestaveno podle VŮA-VHA, f. MNO-L, 36/10/77, čj. 904-III.odbor 1944

Vojenská história

O. PEJS: DIE MILITÄRGEISTLICHEN IN DER TSCHECHOSLOWAKISCHEN SELBSTSTÄNDIGEN BEWAFFNETEN BRIGADE IN GROSSBRITANNIEN (1943 – 1945)

Nach der Truppenverschiebung der tschechoslowakischen Armee aus Mittlerem Osten nach Grossbritannien in 1943 und ihrer Vereinigung mit der Westlichen Truppe der tschechoslowakischen Armee entstand die Grundlage für Ausbau der Tschechoslowakischen selbstständigen bewaffneten Brigade, die des Kampfeinsatzes im Rahmen der Invasionskräfte der Alliierten in der westlichen Front fähig war. Die Anzahl der Militärgeistlichen in der tschechoslowakischen Landstreitkräften in Grossbritannien erhöhte sich auf acht Männer und bei der Reorganisation der Armee kam es zur Rationalisierung der Verteilung der Militärgeistlichen im Rahmen der Brigade und des Ersatzverbandes. Die Studie bietet nähere Angaben über Glaubensbekenntnis der Mannschaft und des Offizierskorps und widmet der Arbeit der Militärgeistlichen der einzigen Glaubensbekenntnissen Aufmerksamkeit. Ähnlich beschäftigt sich der Aufsatz mit der Tätigkeit des evangelischen Geistlichen slowakischer Nationalität P. Šul'an, der auf dem Gebiet der Propaganda tätig war und an der Exilrundfunksendung, die für die Slowakei bestimmt war, mitarbeitete. Die Studie erinnert an die Beschwerde der Militärgeistlichen über den Gang des geistlichen Dienstes in der ausländischen tschechoslowakischen Armee, für die der Staatsminister General R. Viest zuständig war.

Die Brigade wurde am Anfang von Winter 1944 in die Kämpfe bei dem nordfranzösischen Hafen Dunkerque eingesetzt. Das europäische Festland betraten mit der Brigade vier Militärgeistlichen, die durch Gottesdienste und persönlichen Kontakt die religiösen Bedürfnisse der tschechoslowakischen Soldaten in Kampfbedingungen füllten. An dieser Stelle ist es nötig die Situation der Soldaten mit jüdischem Glaubensbekenntnis zu erwähnen. Die Studie bringt auch die Tätigkeit der aus der Slowakei stammenden Ordensgeistlichen in Erwähnung, die bei den Kämpfen an der Seite der tschechoslowakischen Einheiten bei Dunkerque standen. Der Verfasser informiert die Leser auch über Priester und Ordensbrüder aus Böhmen, die sich einer Abrichtung am Boden Grossbritanniens am Ende des 2. Weltkriegs unterzogen.